Anuarul Universității "Petre Andrei" din Iaşi
Fascicula: Drept, Ştiințe Economice, Ştiințe Politice

ISSN: 2248-1060 | ISSN-L: 2248-1060
Covered in INDEX COPERNICUS, IDEEAS. REPEC, SOCIONET, ECONPAPER, ERIH PLUS, CEEOL

2018, Issue 22, pages: 19-36 | doi: https://doi.org/10.18662/upalaw/17

One Hundred Years of Romanian History. Political-Legal Landmarks

[O sută de ani de istorie românească. Repere politico-juridice]

Cristian BOCANCEA [1]

[1] Professor Ph.D., "Petre Andrei" University of Iasi, Romania, e-mail: acbocancea@yahoo.com.

Abstract: During the last century, Romania lived sinuously experiencing moments of triumph (such as the Great Union from 1918 or the 1989 Revolution), as well as tragic times (the Second World War, followed by the communist era). The country's politics went from liberal democracy and constitutional monarchy, to military dictatorship and soviet communism, followed by a turnaround to democracy during the last three decades. Romania's economy also got to know the interwar capitalism, and experience the centrally planned economy, before going back to private property and market economy. Some of the greatest present achievements would be joining NATO and the European Union, which allow us to make sure Romania remains a country that is safe, prosperous and respectful of its citizens' rights.

Keywords: communism, democracy, history, revolution, Romania.

How to cite: Bocancea, C. (2018).One Hundred Years of Romanian History. Political-Legal Landmarks. *Anuarul Universitatii "Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 22,* 19-36. https://doi.org/10.18662/upalaw/17

Introducere: identitatea istorică a contemporaneităţii

Ce este *contemporaneitatea*? Etimologic, termenul trimite la „timpurile noastre". Dar cât de mult putem plonja în evenimentele prezente şi în trecutul căruia i-am fost martori (noi, părinţii noştri sau bunicii)? Plecând de la această interogaţie, trebuie să aducem în discuţie conceptele de „istorie recentă" şi „trecut activ", pe care le folosesc tot mai frecvent analiştii realităţilor contemporane.

Istoria recentă (politică, economică, socială şi culturală) este povestea vieţii generaţiilor prezentului, derulată pe parcursul ultimelor cinci-şase decenii; este o proiecţie subiectivă despre trecutul imediat, încă insuficient radiografiat, faţă de care nu am luat necesara distanţă afectivă.

Trecutul activ cuprinde o perioadă istorică puţin mai îndepărtată decât istoria recentă, dar despre care avem mărturii directe (de la oameni trecuţi de 90 de ani), şi care marchează viaţa prezentului, prin faptul că evenimente, idei sau situaţii juridice de atunci ne obligă la reacţii acum: „Faptul că istoria anilor '30 este, încă, o istorie cu martori a contribuit la integrarea acestei perioade, de un deceniu încoace, în «trecutul activ» al societăţii. În cazul României, anii '30 par să reprezinte limita cronologică superioară a acelui trecut apropiat care continuă să nu dea pace prezentului şi a cărui memorie joacă un rol constant în diferitele dezbateri şi confruntări politice sau culturale. Nici 1918, nici Primul Război Mondial nu se bucură de o asemenea prezenţă în actualitatea post-comunistă. Atunci când, de exemplu, în campania electorală din 1990, unul dintre partidele politice româneşti a încercat să reactiveze memoria răscoalei ţărăneşti de la 1907 cu scopul de a-şi discredita adversarii politici, tentativa a dat unele rezultate, însă pe termen scurt. În România, anii '30 reprezintă un fel de intersecţie pentru diferitele teme ale memoriei colective. Aici, amintirea unei vieţi culturale efervescente care n-a încetat să-i fascineze pe intelectualii români îşi dă întâlnire cu memoria ascensiunii politice a Gărzii de Fier şi a progreselor antisemitismului. Coincizând cu domnia lui Carol al II-lea, anii '30 reprezintă o epocă privilegiată a memoriei monarhiei. Amintirea acestei domnii trimite atât la «boom»-ul instituţiilor culturale, cât şi la disoluţia parlamentarismului pentru a se confunda, în final, cu memoria violenţei politice, a dispariţiei României Mari şi a şirului de regimuri represive pe care îl inaugurează însuşi regele Carol. Această perioadă, asupra căreia o parte a societăţii îşi

proiectează astăzi nostalgiile sau întrebările legate de identitatea românească, apare ca timpul unei lumi pe care am pierdut-o. Este imaginea prin excelenţă a perioadei de dinaintea comunismului, mai mult decât aceea a perioadei antebelice" (Ţurcanu, 2002: 79-80).

Problema situării istorice a contemporaneităţii nu este una izolată. Ştiinţa istoriei, preocupată de nevoia ordinii explicative, operează periodizări (cu un mare grad de relativitate) în care evenimentele timpurilor trecute sunt subsumate aşa-numitelor „epoci" (pre-istoria, antichitatea, Evul mediu, modernitatea, epoca actuală sau contemporană). Periodizările în cauză sunt produsul ştiinţelor şi al filosofiei iluministe europene (consolidate academic în secolul al XIX-lea), care ne-au obişnuit cu câteva clişee: a) istoria civilizaţiilor ar avea un referenţial religios sau o „bornă" creştină (anul naşterii lui Iisus Hristos), în funcţie de care vorbim despre „era pre-creştină / era creştină"; b) lumea pre-modernă este una a religiei şi a speculaţiilor metafizice, a „întunericului", în timp ce modernitatea este laică, „pozitivă" şi „progresistă"; c) până în modernitate, economia ar fi fost una de subzistenţă, bazată pe agricultură şi pe meşteşuguri, pe când începând cu veacul al XVII-lea s-ar fi urbanizat şi industrializat rapid, ajungând la sistemul mondial al capitalismului concurenţial; d) epocile pre-moderne ar fi avut ca actori politici exclusiv elitele economice şi religioase (regi, prinţi, papi, episcopi - adică aristocraţi beneficiari ai privilegiilor sociale), în timp ce vremurile moderne ar fi consacrat rolul maselor în istorie, mase care îşi trag partea leului în privinţa participării la evenimentele violente numite *revoluţii*.

Din unghi de vedere politic, contemporaneitatea este destul de greu de definit, pentru că marile ei coordonate (instituţională şi ideologică) nu au date fixe. De exemplu, din punct de vedere instituţional / constituţional (tripartiţia puterii şi suveranitatea naţională), statele moderne au o structură foarte asemănătoare cu cele contemporane, lucrurile modificându-se foarte puţin de la mijlocul secolului al XIX-lea încoace (Focşeneanu, 1992; Banciu, 1996). Ideologic, însă, contemporaneitatea debutează deja de la finele veacului al XIX-lea, când se profilează „schismele" în raport cu socialismul revoluţionar marxist: social-democraţia bernsteiniană şi leninismul (Châtelet & Pisier, 1994).

Istoria politică şi constituţională a civilizaţiei noastre (europene şi româneşti) marchează începutul epocii contemporane la 1918, când vechiul sistem de echilibru internaţional (bazat pe imperiile europene şi pe extensiile lor coloniale) a fost înlocuit de o lume a statelor naţionale, create în baza celebrului principiu wilsonian al autodeterminării naţionalităţilor.

Dar lumea contemporană îşi defineşte identitatea într-un mod foarte complex, nelimitându-se la evenimente „epocale". Ea se remarcă în primul rând printr-o tensiune enormă şi permanentă între libertate şi democraţie, pe de o parte, şi servitute şi totalitarism, pe de altă parte. Este epoca a două războaie mondiale devastatoare, care au arătat cât de mare este capacitatea omului de a face rău semenilor săi. Cei o sută de ani de istorie contemporană sunt prin excelenţă epoca progresului ştiinţific, dar şi a revirimentelorfundamentalismului religios, a sărăciei majorităţii populaţiei planetei, a provocărilor de mediu şi a atacurilor la drepturile omului. Dar poate cea mai pregnantă caracteristică a contemporaneităţii a fost bipolarismul ideologic, urmat de căderea neaşteptată a comunismului şi de mondializarea democraţiei pluraliste. Din acest motiv, multe analize istorice şi politice reduc contemporaneitatea la ultimele trei decenii, numite „post-comunism" (Bocancea, 2012).

Marile repere politico-juridice ale centenarului românesc

Istoria contemporană a românilor are câteva repere evenimenţiale şi câteva perioade relativ bine conturate, a căror succesiune pune în lumină mari realizări şi oportunităţi, dar şi crize, eşecuri şi întorsături tragice. O călătoie imaginară prin istoria veacului XX şi a începutului de secol XXI nu poate ocoli următoarele repere:

a) Anul Marii Uniri. Anul de debut al contemporaneităţii (1918) coincide cu sfârşitul Marelui Război (derulat între 1914 şi 1918) şi cu desăvârşirea procesului de creare a statului naţional unitar român, la 1 Decembrie 1918. Odată cu Unirea cea Mare, România devine un stat important în Europa Est-centrală. Procesul de creare şi consolidare a statului român debutase în epoca modernă, prin Unirea Principatelor (Moldova şi Muntenia), la 24 ianuarie 1859, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza; a continuat cu instalarea pe tron a lui Carol I, întemeietorul Dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen, în 1866 (an în care se adoptă prima Constituţie modernă, inspirată de cea belgiană); cunoaşte apoi momentul obţinerii independenţei faţă de Imperiul Otoman (puterea suzerană) şi faţă de Imperiul Ţarist (puterea „protectoare"), după războiul din 1877-1878; în 1881 se proclamă Regatul României, fapt ce plasează statul în rândul monarhiilor europene. Dinastia de Hohenzollern-Sigmaringen va rămâne în fruntea ţării până în 1947, când este înlăturată printr-o lovitură de stat comunistă.

b) Epoca interbelică. Perioada interbelică (1918-1939) este una foarte complexă, marcată de fenomene şi procese contradictorii, dar de tendinţă pozitivă, în sensul *dezvoltării economice* şi *democratice* a României. Astfel, *din punct de vedere economic*, se remarcă tendinţa industrializării (susţinută de politica liberală protecţionistă „prin noi înşine", dar completată de politica ţărănistă a „porţilor deschise", care permitea afluxul de capital străin). Nu putem neglija faptul că, în acest interval istoric, România rămâne o ţară agrară, cu o populaţie rurală de 80%; agricultura a beneficiat, totuşi, de efectele reformei agrare din 1921, prin care se realizează împroprietărirea ţărănimii. Dezvoltarea începută în anii '20 este întreruptă însă de perioada de *criză economică mondială* (1929-1933) şi este parazitată, în deceniul al patrulea, de aşa-numita „camarilă regală" (grupul de interese format în jurul regelui Carol al II-lea, care profita de afacerile cu statul).

Din punct de vedere politic, România a înregistrat, pe de o parte, câteva progrese remarcabile: votul universal (1918), Constituţia din 1923 (printre cele mai moderne şi mai democratice din lume), pluralismul politic şi sistemul de „rotativă guvernamentală" (guvernarea succesivă a liberalilor şi ţărăniştilor, ca urmare a rezultatelor votului universal); implicarea ţării în politica de securitate internaţională, pe aliniamentele Ligii Naţiunilor. Pe de altă parte, însă, a cunoscut scăderi notabile ale democraţiei: apariţia mişcărilor politice extremiste (Partidul Comunist, creat în 1921 şi interzis prin lege în 1924; mişcarea legionară; criza dinastică şi lovitura de stat carlistă din 1938 (prin care se abroga constituţia democratică şi se instaura un regim de dictatură regală, bazat pe corporatism şi pe partidul unic - Frontul Renaşterii Naţionale); fraude electorale frecvente etc.

c) Al Doilea Război Mondial. Între 1939 şi 1945, România a fost marcată de cea de-a doua conflagraţie mondială. Participarea la război a fost motivată deopotrivă de probleme teritoriale şi ideologice. Astfel, în 1940, României i-au fost luate teritorii precum Basarabia (anexată de URSS la 26 iunie 1940), nordul Transilvaniei (atribuit Ungariei horthiste prin Diktatul de la Viena, din 30 august 1940) şi Cadrilaterul (cedat Bulgariei, prin acordul din septembrie 1940). Ca urmare, conducerea statului a decis să recupereze teritoriile pierdute, prin participarea la război în alianţă cu Germania nazistă; alianţa aceasta părea o soluţie bună şi din perspectivă ideologică, presupunând lupta cu imperiul comunist de la răsărit. Pe parcursul războiului, statul român a avut o guvernare militară autoritară, la care o scurtă perioadă au fost asociaţişi legionarii (septembrie 1940 - ianuarie 1941).

Din cauza vremurilor de război, activitatea partidelor politice şi parlamentarismul au fost suspendate.

d) Insurecţia de la 23 august 1944. La 23 august 1944, monarhul Mihai I, impulsionat de unii politicieni ţărănişti, liberali şi comunişti, l-a arestat pe şeful statului (Mareşalul Ion Antonescu) şi a proclamat ieşirea din alianţa cu Axa fascistă, trecând de partea Aliaţilor (SUA, Marea Britanie, Franţa şi URSS). Armistiţiul semnat la Moscova pe 12 septembrie 1944 aşeza România în sfera de control sovietică, chiar dacă românii îşi imaginau că, după război, vor putea rămâne în aria de civilizaţie occidentală. Până în martie 1945, s-au succedat două guverne conduse de militari, cu participarea partidelor politice (liberalii, ţărăniştii şi comuniştii susţinuţi de Moscova). La 6 martie 1945, URSS impune un guvern pro-comunist, condus de Dr. Petru Groza (şeful formaţiunii politice numite *Frontul Plugarilor*). Odată cu acest guvern controlat de sovietici, începe „comunizarea" României şi se spulberă zi de zi speranţa că vom putea rămâne o democraţie liberală.

e) Procesul de comunizare a României a avut o primă etapă, între1945 şi 1947, în care autorităţile pro-sovietice au dorit păstrarea aparenţelor democratice. Lovitura de stat de la 23 august 1944 reprezentase primul episod al intrării comuniştilor pe marea scenă politică. Odată înlăturat Mareşalul Antonescu de la conducerea statului, pe fondul tradiţionalelor dispute dintre „partidele istorice" (liberalii, ţărăniştii şi social-democraţii) şi profitând de oportunismul unei părţi a politicienilor timpului, Partidul Comunist - susţinut puternic de Moscova - a dobândit poziţii importante în structurile puterii. La insistenţele emisarului sovietic Andrei Vîşinski, la 6 martie 1945 se instala primul guvern majoritar comunist, pentru ca, în toamna lui 1946, executivul condus de Petru Groza să contribuie mai mult decât substanţial la legitimarea puterii comuniste (mascate de coaliţia numită Blocul Partidelor Democratice) printr-un vot universal fraudat. Parlamentul rezultat în urma alegerilor din noiembrie 1946 păstra doar aparenţele democraţiei pluraliste constituţionale. Majoritatea covârşitoare a stângii (peste 80%) avea să se debaraseze curând de opoziţie, acuzându-i pe cei mai importanţi membri ai săi de trădare şi retrăgându-le imunitatea parlamentară, în vederea arestării. Nu peste mult timp, ultimul vestigiu al democraţiei interbelice - monarhia - va fi înlăturat din calea comunizării României, prin actul abdicării forţate de la 30 decembrie 1947. Înlăturarea monarhiei a fost urmată, în primăvara lui 1948, de adoptarea Constituţiei Republicii Populare Române (noul nume oficial al ţării), o constituţie de inspiraţie sovietică, ce nu mai garanta drepturile şi libertăţile tradiţionale ale omului şi cetăţeanului.

În noua configuraţie instituţională, pluralismul politic devenea incomod şi distonant în raport cu „marele consens" promovat de Partidul Comunist. Partidele burgheze (PNL şi PNŢ) fuseseră deja dizolvate în vara lui 1947, sub acuzaţia de fascism, anti-sovietism şi spionaj (liberalii şi ţărăniştii de frunte au ajuns în închisorile comuniste, unde şi-au aflat sfârşitul). Cum clasa muncitoare nu era decât una, cum „poporul muncitor" trebuia să aibă un singur ideal şi o perfectă identitate de interese, era „inutilă" existenţa mai multor partide politice. După izolarea şi intimidarea social-democraţilor independenţi, congresul de unificare dintre PCR şi PSDR din februarie 1948 a desăvârşit procesul de sovietizare a sistemului politic al României post-belice. Practic, comuniştii aflaţi la putere şi-au aservit formaţiunile de stânga tradiţionale (PSDR, dar şi Partidul Ţărănesc Democrat, Partidul Popular şi Frontul Plugarilor), pentru ca mai apoi să-i elimine pe aşa-zişii „tovarăşi vremelnici de drum". PCR şi-a schimbat atunci numele în Partidul Muncitoresc Român, revenind apoi la vechea denumire în 1965. Perioada de consolidare a puterii comuniştilor a fost marcată de personalitatea liderului Gheorghe Gheorghiu-Dej, aflat în fruntea partidului până în primăvara lui 1965. Acesta a fost în mod cert un dictator de factură stalinistă. Dar, de numele lui se leagă, pe de o parte, debutul eliminării din fruntea partidului a evreilor şi maghiarilor obedienţi faţă de Moscova (Ana Pauker, Teohari Georgescu, Vasile Luca); pe de altă parte, se leagă începutul politicii de „independenţă faţă de Kremlin", precum şi destinderea politică internă (eliberarea deţinuţilor politici, din 1964).

f) Epoca marilor „reforme socialiste". Adoptarea Constituţiei Republicii Populare Române (13 aprilie 1948) a deschis calea „legală" a marilor reforme economice şi politice de factură socialistă. Prima mişcare esenţială a vizat proprietatea privată (baza sistemului capitalist): naţionalizarea principalelor mijloace de producţie (industria, sistemul bancar, transporturile), la 11 iunie 1948, a creat premisele eliminării din societatea românească a vechii sale elite burgheze. Apoi, în martie 1949, a demarat „cooperativizarea agriculturii" (aplicarea modelului sovietic al kolhozurilor). Procesul de distrugere a proprietăţii private agrare s-a finalizat în 1962. Transformarea României într-un satelit al URSS a continuat prin adoptarea Constituţiei din 27 septembrie 1952, în care se acordă rolul politic conducător Partidului Muncitoresc Român şi se declară alinierea ţării la politica internaţională dusă de URSS. România primelor două decenii comuniste a cunoscut procese complexe de schimbare instituţională (de la democraţia pluralistă constituţională, la regimul partidului unic ce acaparează

structurile administrative ale statului), precum şi de reconfigurare a structurilor socio-economice (în acest plan, s-au produs următoarele schimbări majore: dispar marea burghezie şi boierimea, dar şi mica burghezie - considerate clase parazitare şi duşmănoase; este lichidată categoria aşa-numiţilor „chiaburi", adică a oamenilor înstăriţi de la sate; se proclamă supremaţia formală a clasei muncitoare; economia ajunge să fie dominată de proprietatea de stat, numită „socialistă" sau „a întregului popor"; se avansează pe calea unei industrializări rapide şi de multe ori motivată ideologic, fără un temeinic studiu de eficienţă). Cultura şi educaţia se ideologizează puternic, iar Biserica nu mai joacă un rol la fel de important ca în trecut, fiind „tolerată" de regimul comunist, cu preţul unei supuneri totale faţă de stat.

g) În 1965, după moartea lui Dej, a ajuns conjunctural în fruntea partidului Nicolae Ceauşescu. Acesta a inaugurat o nouă epocă în istoria comunismului românesc („epoca de aur" sau a „societăţii socialiste multilateral dezvoltate"), caracterizată actualmente ca **epoca naţional-comunismului**. Ceauşescu a determinat adoptarea Constituţiei din 21 august 1965 (care proclamă Republica Socialistă, în locul Republicii Populare), apoi a creat funcţia de Preşedinte al Republicii (1974), împingând treptat sistemul politic şi constituţional al României spre *dictatura personală*, susţinută ideologic de doctrina naţional-comunismului. Evoluţiile pozitive ale economiei şi politicii româneşti din primii ani ai lui Ceauşescu (industrializarea şi urbanizarea, deschiderea spre Occident, atitudinea anti-sovietică) aveau să fie anulate, în anii '80, de o politică de austeritate economică (motivată prin nevoia de investiţii şi de lichidare a datoriei externe), dar mai ales de cultul personalităţii cuplului dictatorial (Nicolae şi Elena). La finele anilor '80, România devenise un spaţiu neo-stalinist, total decalat de evoluţiile europene marcate de dialogul Est-Vest („Casa comună europeană") şi de *perestroika* sovietică.

h) În 1989, în întreaga Europă răsăriteană avea să se declanşeze un profund proces de schimbare politică, în urma căruia au căzut pe rând dictaturile (gerontocraţiile) comuniste, în locul lor instaurându-se regimuri democratice de inspiraţie occidentală. Căderea dictaturilor şi renaşterea democraţiei, împreună cu schimbările din planul economiei (trecerea de la economia socialistă planificată şi centralizată, bazată pe proprietatea de stat, la economia capitalistă concurenţială bazată pe proprietatea privată) şi al culturii, conturează aşa-numitul fenomen al **„tranziţiei"** (Pasti, 1995; Pleşu, 1996; C. Bocancea, 2002).

Tranziţia românească a debutat cu **Revoluţia din decembrie 1989**. Considerată de unii analişti drept o lovitură de stat (orchestrată fie de Securitate şi de unii lideri comunişti români, fie de puteri străine - de la URSS şi SUA, până la Ungaria, Franţa sau Israel), iar de alţii drept o autentică revoluţie, schimbarea de regim din decembrie 1989 (Dahrendorf, 1993; C. Bocancea, 1997, 1998) a condus, în următoarele decenii, la o profundă metamorfoză a României. În plan politic, instituţiile dictaturii comuniste (care aveau o dublă natură - de partid şi de stat) au fost înlocuite cu altele democratice (parlament bicameral, preşedinte ales prin vot universal, autorităţi locale organizate după principiile descentralizării şi autonomiei). Au renăscut partidele politice „istorice" (PNL, PNŢ şi PSDR) şi au apărut altele noi, fragile ideologic, dependente de lideri carismatici şi oportuniste (Preda & Soare, 2008). În plan economico-social, proprietatea de stat şi cea cooperatistă au fost înlocuite în mare parte cu proprietatea privată (acestea rezultând din retrocedări ale dreptului de proprietate, dar şi din însuşiri ilicite ale averii publice).

În primăvara lui 1990, autorităţile instalate la Bucureşti în turbionul Revoluţiei au convocat alegeri pentru Parlament şi pentru funcţia de Preşedinte al Republicii. Parlamentul avea să fie învestit şi cu atribuţii de adunare constituantă. Legea electorală a tranşat, în 1990, câteva probleme instituţionale care ar fi trebuit să facă obiectul unei dezbateri publice şi, eventual, al unui referendum. Astfel, fără a se întreba poporul ce tip de regim politic doreşte, s-a stabilit că România va continua să fie o republică; s-a decis că vom avea un parlament bicameral (cu Senat şi Camera Deputaţilor, după moda interbelică) şi că proprietatea privată va fi „ocrotită" de către stat (dar nu „garantată"). Noile autorităţi (liderii Frontului Salvării Naţionale) legitimate prin masivul vot popular de la 20 mai 1990 au încheiat perioada de „provizorat", deschizând calea spre democraţie şi economie concurenţială. Dar anii 1990 şi 1991 nu au fost scutiţi de turbulenţe sociale şi economice: aşa-numitele „mineriade" (revolte ale minerilor din Valea Jiului, care s-au deplasat de mai multe ori în Capitală, luând cu asalt instituţiile democratice şi contribuind chiar la căderea Guvernului, în toamna lui 1991); grevele şi protestele unei noi categorii, inexistente în comunism: şomerii; contestările puterii din partea opoziţiei auto-proclamate de „dreapta" (celebru fiind fenomenul „Piaţa Universităţii").

Trei decenii de postcomunism. Etape, caracteristici şi personaje principale

După căderea comunismului, politica românească a început un complicat şi anevoios proces de adaptare la exigenţele democraţiei. Renaşterea partidelor politice, structurarea instituţiilor prevăzute de noua Constituţie, alegerile libere, descentralizarea administrativă, apariţia şi consolidarea organizaţiilor societăţii civile sunt cele mai importante elemente de politică internă; lor li se alătură eforturile de integrare în NATO şi în Uniunea Europeană. Navigând prin toate ecestea, vom realiza în continuare o ordonare cronologică a celor mai relevante momente şi evenimente politice din ultimele trei decenii.

În intervalul 1990-1992, România a fost privită ca o zonă instabilă, în care tendinţele reformist-liberale ale tânărului premier Petre Roman (fiu de KGB-ist, dar şcolit în Franţa) s-au ciocnit de conservatorismulPreşedintelui Ion Iliescu (adică de ataşamentul său faţă de socialismul cu faţă umană). Lupta dintre cei doi s-a sfârşit cu eliminarea premierului, în urma mineriadei din septembrie 1991. În locul lui Roman, a fost numit şef al unui guvern de uniune naţională (FSN şi PNL) economistul Theodor Stolojan (fost şef al operaţiunilor valutare din vremea lui Ceauşescu).

Între 1992 şi 1996, România a fost considerată o ţară în care vechile structuri comuniste şi-au păstrat puterea, acceptând doar acele reforme care le-au adus şansa de a privatiza în interes personal economia de stat; această perioadă a mai fost etichetată şi ca *epoca „patrulaterului roşu"* (întrucât la guvernare s-au aflat patru partide de stânga -FDSN, PSM, PRM şi PUNR - care au putut forma o majoritate parlamentară stabilă). Pe fundalul epocii de stagnare, s-au produs totuşi două schimbări dramatice în orientarea politicii externe. În 1993, România a depus oficial cererea de aderare la NATO. A urmat apropierea de Uniunea Europeană: Acordul de asociere intrând în vigoare în februarie 1995, iar în iunie fiind depusă cererea de aderare la spaţiul comunitar.

În 1996, a fost dizlocată „dominaţia iliesciană" şi a FSN-ului botezat PDSR, venind la putere Convenţia Democrată (secondată de Uniunea Social-Democrată şi UDMR) şi Preşedintele Emil Constantinescu (învingător în turul doi în faţa lui Iliescu). Această formulă politică a înregistrat permanent crize şi eşecuri, România ajungând în pragul colapsului economic şi al haosului politic. Din acea vreme, păstrăm imaginea stranie a premierului Victor Ciorbea (un personaj lipsit de carismă şi de capacitate

administrativă), superficialitatea premierului Radu Vasile şi ecoul asalturilor minieresti contra autorităţilor statului. La finele perioadei, se remarcă totuşi guvernarea tehnocrată a lui Mugur Isărescu.

În anul 2000, stânga revine la putere. PDSR (aliat cu Partidul Umanist Român - PUR) câştigă majoritatea parlamentară, formând guvernul, sub bagheta lui Adrian Năstase. Ion Iliescu este reales preşedinte în turul doi, învingându-l pe naţionalistul Corneliu Vadim Tudor. Realizările acestei perioade de stabilitate politică şi relansare economică rezidă, în principal, în aderarea României la NATO (29 martie 2004) şi în finalizarea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană, la sfârşitul lui 2004 (aderarea realizându-se la 1 ianuarie 2007).

Deşi perioada 2000-2004 fusese una de creştere economică şi de progres politic (mai ales în planul relaţiilor internaţionale ale României), stânga PSD-istă nu a reuşit să se menţină la putere după alegerile din toamna lui 2004. Forţele de dreapta, deşi nu au obţinut majoritatea în Parlament, au preluat totuşi guvernarea, graţie trădării PSD-ului de către aliatul său, Partidul Conservator (fostul PUR). La preşedinţie, Adrian Năstase a pierdut în turul doi în faţa lui Traian Băsescu, propulsat de Alianţa Dreptate şi Adevăr (formată din PNL şi PD). Noul guvern PNL-PD a lansat ţara pe calea unei reforme economice de dreapta, în cadrul căreia cea mai semnificativă măsură a reprezentat-o introducerea cotei unice de impozitare (16%).

Alianţa PNL-PD nu a fost însă suficient de durabilă, ea destrămându-se în 2007, pe fondul disputelor dintre Preşedintele Băsescu (fost PD-ist) şi Premierul liberal Călin Popescu-Tăriceanu. În primăvara lui 2007, PD-ul a fost exclus de liberali din guvern, executivul devenit minoritar obţinând susţinerea parlamentară a foştilor inamici din PSD. Pentru a marca ruptura în raport cu Traian Băsescu, liberalii susţinuţi de social-democraţi au iniţiat procedura de suspendare a Preşedintelui, pe motiv de încălcare gravă a Constituţiei. Pe 19 aprilie 2007, 322 de parlamentari au votat suspendarea lui Băsescu, funcţia sa fiind preluată interimar de Preşedintele Senatului - social-democratul Nicolae Văcăroiu. După referendumul din 19 mai privind demiterea Preşedintelui, Traian Băsescu revine la Cotroceni, întrucât acest lucru l-au dorit 74,48% din electori.

După un an de conflict la vârful puterii între Preşedinte şi Primul-ministru, alegerile din 2008 au poziţionat foarte aproape două formaţiuni rivale, ambele cu aproximativ 32% din voturi: PSD şi PD (acesta din urmă redenumindu-se PDL, după unificarea cu o facţiune liberală condusă de

Theodor Stolojan). În aceste condiţii de „paritate", s-a recurs la modelul politic de „mare alianţă" (între stânga şi dreapta), practicat uneori de ţări precum Germania sau Austria, în vremuri complicate (pentru noi şi pentru întreaga lume, 2008 însemnând debutul crizei economice). Guvernul condus de liderul PDL Emil Boc, format împreună cu social-democraţii, a rezistat pe scena politică din 22 decembrie 2008, până pe 13 octombrie 2009.

Întrucât la finele lui 2009 erau programate alegeri prezidenţiale, social-democraţii au părăsit guvernul condus de Emil Boc, sperând ca astfel să-i dea un plus de legitimitate candidatului Mircea Geoană (care deţinea funcţia de Preşedinte al Senatului). După „supărarea" PSD (care reclama intenţiile PDL-iste de fraudare a alegerilor prezidenţiale), Guvernul Boc a fost demis prin moţiune de cenzură, la 13 octombrie 2009; era prima dată când cădea un guvern post-decembrist prin această procedură parlamentară, votată de PDS, PNL şi UDMR. Executivul a rămas să gestioneze treburile curente ale ţării, ca interimar, până în decembrie 2009. Printre treburile curente, s-au numărat şi alegerile prezidenţiale, care i-au oferit un al doilea mandat lui Traian Băsescu (după turul doi din 6 decembrie, când a obţinut 50,33% din voturi).

Pe 23 decembrie 2009, se instalează Guvernul Boc 2, susţinut de PDL, UDMR şi UNPR (nou înfiinţatul partid Uniunea Naţională pentru Progresul României, condus de generalul Gabriel Oprea, fost lider PSD-ist). Acest executiv va lua măsuri economice extrem de dure, pentru a contracara efectele crizei mondiale: micşorează cheltuielile bugetare, reduce salariile din sectorul public cu 25% şi măreşte taxa pe valoare adăugată (TVA) la 24%. Guvernul a aplicat toate aceste politici în consonanţă cu viziunea Preşedintelui Băsescu despre cum trebuie abordată criza; în fapt, populaţia percepea politicile guvernamentale ca pe nişte acte de voinţă prezidenţială, motiv pentru care popularitatea lui Traian Băsescu va intra într-un puternic declin. Nici Emil Boc nu scapă de antipatia românilor, astfel că, după mai multe manifestaţii de stradă, Guvernul îşi depune mandatul pe data de 9 februarie 2012. Emil Boc se va retrage în oraşul său, Cluj-Napoca, unde va obţine din nou mandatul de primar la alegerile locale din 2012 şi 2016.

Preşedintele Băsescu îl nominalizează ca premier pe Mihai-Răzvan Ungureanu, fost şef al Serviciului de Informaţii Externe (2007-2012). Acesta va rămâne în fruntea executivului doar 78 de zile (cel mai scurt mandat de premier de după 1989!), din 9 februarie, până pe 27 aprilie 2012, când coaliţia PSD-PNL-PC (alianţa numită Uniunea Social-Liberală) votează o nouă moţiune de cenzură, susţinută chiar şi de unii parlamentari ai PDL. Fostul

premier va avea un scurt episod politic în partidul Forţa Civică - prin intermediul căruia obţine un mandat de senator în 2012 -, apoi revine în PNL în 2014. Din iunie 2015 şi până în septembrie 2016, va ocupa din nou postul de director al SIE.

După reconfigurarea majorităţii parlamentare, pe 7 mai 2012 a fost votat guvernul Victor Ponta (susţinut de Uniunea Social-Liberală: PSD, PNL şi PC), începând astfel o perioadă tensionată de „coabitare" între cei doi poli ai executivului - Guvernul şi Preşedintele. Evenimentul cel mai mediatizat al acestei perioade a fost a doua suspendare a Preşedintelui Băsescu. Pe 6 iulie 2012, după ce USL reuşise înlocuirea preşedinţilor celor două Camere (la Senat, lui Vasile Blaga i-a luat locul Crin Antonescu, iar la Camera Deputaţilor Roberta Anastase a fost schimbată cu Valeriu Zgonea), s-a votat în Parlament suspendarea Preşedintelui României (256 voturi pentru şi 114 împotrivă). Interimatul la Cotroceni a fost asigurat de Crin Antonescu, care se vedea deja titular al postului, în perspectiva unor alegeri anticipate. La referendumul din 29 iulie, 87,52% dintre românii prezenţi la urne au votat în favoarea destituirii lui Traian Băsescu, dar referendumul nu a fost validat de Curtea Constituţională, întrucât participarea a fost de doar 46,26%. În felul acesta, Traian Băsescu a trecut cu bine prin a doua procedură de suspendare / destituire, reuşind să-şi ducă la capăt mandatul de Preşedinte.

Deşi nu i-a reuşit debarcarea lui Băsescu, USL-ul s-a „răzbunat" politic la alegerile parlamentare din 9 decembrie 2012, când a obţinut incredibilul scor de 60%. În aceste condiţii, PSD şi PNL, împreună cu mai micul lor aliat PC, au ajuns să deţină 66% din mandatele de deputaţi şi 69% din cele de senatori. Această majoritate l-a obligat pe Preşedinte să-l desemneze pe Victor Ponta a doua oară ca prim-ministru (Guvernul Ponta 2). PDL (care formase Alianţa România Dreaptă, împreună cu Forţa Civică şi cu PNŢCD) a căzut la 13,5% din mandate, la ambele camere parlamentare. Un mare câştigător al luptei electorale avea să fie Partidul Poporului - Dan Diaconescu (PP-DD), o formaţiune bazată pe postul de televiziune OTV. Cu aproximativ 14% din voturi, noul partid se anunţa o forţă parlamentară importantă. La limită şi cu mari emoţii, au trecut pragul electoral de 5% cei de la UDMR - aliaţi oportunişti ai tuturor majorităţilor parlamentare. Beneficiind de majoritatea absolută, USL-ul a anunţat triumfal o reformă constituţională şi o reorganizare administrativă a ţării, ambele proiecte eşuând însă, odată cu ruperea alianţei, în februarie 2014.

După destrămarea USL (la iniţiativa şefului liberal Crin Antonescu), s-a format Guvernul Ponta 3 (5 martie 2014 - 17 decembrie 2014), susţinut

de PSD, PC, UNPR, UDMR şi o grupare liberală disidentă, în frunte cu Călin Popescu-Tăriceanu. Între 17 decembrie 2014 şi 4 noiembrie 2015, a funcţionat Guvernul Ponta 4, fiind susţinut de aceeaşi majoritate, cu excepţia UDMR. Ieşirea de la guvernare a UDMR a fost motivată de votul masiv al minorităţii maghiare în favoarea lui Klaus Iohannis la alegerile prezidenţiale din noiembrie 2014.

Sub auspiciile unei sperate noi modalităţi de a face politică, anunţate de Klaus Iohannis, societatea românească a aşteptat schimbarea erodatului guvern condus de Victor Ponta - personaj politic a cărui carieră era marcată negativ de scandalul plagierii tezei sale de doctorat, ca şi de acuzaţiile de corupţie şi dosarele penale deschise de DNA. Momentul căderii acestui guvern a fost prilejuit de incidentul de la Clubul „Colectiv" - un incendiu în care au murit peste 60 de tineri, pe 30 octombrie 2015. La câteva zile de la tragicul incident, Ponta a demisionat, surprinzând nu doar opinia publică, ci şi pe colegii săi din conducerea PSD.

După nominalizarea de către Klaus Iohannis a noului premier, Dacian Cioloş (fost comisar european pentru agricultură), a fost învestit un guvern tehnocrat, la data de 17 noiembrie 2015. Primit cu mari speranţe de către populaţie şi beneficiind de o largă susţinere la votul de învestitură, Guvernul Cioloş a răspuns însă inadecvat aşteptărilor, trecând prin numeroase remanieri şi lăsând impresia că nici formula tehnocrată nu este o soluţie miraculoasă pentru buna administrare a treburilor publice.

Alegerile pentru cele două camere ale Parlamentului, derulate pe 11 decembrie 2016, au reconfigurat spectrul politic,aducândoserie de noutăţi: Partidul Social-Democrat (PSD), condus de Liviu Dragnea, a obţinut un scor neaşteptat de mare - 45,48% -, reuşind să obţină formarea noului guvern în alianţă cu formaţiunea lui Călin Popescu-Tăriceanu (ALDE), votată de 5,62% din electori. Cealaltă forţă politică majoră (Partidul Naţional Liberal) nu a obţinut decât un umil scor de 20,04%, rămânând într-o tristă opoziţie, marcată şi de zbaterile unificării liberale (vechiul PNL cu fostul PDL). A intrat în parlament, cu un scor neaşteptat de mare (8,87%), o formaţiune nou creată - Uniunea Salvaţi România (USR) -, condusă de un politician fără carismă (Nicuşor Dan), provenind din zona societăţii civile (N. Dan înfiinţase Uniunea Salvaţi Bucureştiul şi reuşise să intre în turul doi al alegerilor pentru primăriaCapitalei, derulate în vara lui 2016). A mai atins pragul electoral (5,35%) şi Partidul Mişcarea Populară (PMP), al fostului Preşedinte Traian Băsescu, în timp ce Uniunea Democrată Maghiară,

condusă de Kelemen Hunor, a reuşit să se menţină în legislativ cu voturile tradiţional luate de la electoratul de etnie maghiară (6,19%).

Legislatura începută la finalul lui 2016 a arătat că majoritatea confortabilă nu înseamnă neapărat o bună şi coerentă guvernare. Lucrurile au demarat cu stângul încă de la propunerea social-democraţilor ca Sevil Shhaideh să fie nominalizată de Preşedinte pentru formarea guvernului; refuzul lui Klaus Iohannis a dus la replierea PSD-ului şi la propunerea lui Sorin Grindeanu (care părea că va fi un loial executant al politicilor decise de autoritarul Dragnea). Însă Grindeanu a dat semne de autonomie şi a fost debarcat de propriul partid în vara lui 2017, printr-o moţiune de cenzurăfără precedent în analele politicii dâmboviţene. În legătură cu demiterea lui Grindeanu, au apărut zvonuri că el ar fi fost „omul statului paralel" (adică al unei structuri de tip *deep state*, reprezentate de şefi din serviciile de informaţii şi din procuratură, care ar controla politica românească prin „teroarea cătuşelor"); greu de spus dacă era vreun sâmbure de adevăr, căci şi Grindeanu fusese luat în vizor de structura centrală a departamentului Naţional Anticorupţie, care îl voia ca „trofeu" al luptei anticorupţie.Noul premier, Mihai Tudose, a reuşit să-şi consolideze poziţia de şef real al executivului, făcându-i pe mulţi să creadă că epoca„viziratului" lui Liviu Dragnea se apropia de sfârşit. Dar nici Guvernul Tudose (acuzat şi el de legături vinovate cu „statul paralel") nu a avut viaţă lungă. Premierul a demisionat pe 15 ianuarie 2018, aparent după un conflict cu titulara portofoliului de la Interne, Carmen Dan - o apropiată a lui Dragnea -, pe tema numirii noului şef al Poliţiei Române.

Pe 29 ianuarie 2018, a fost învestit un nou guvern susţinut de coaliţia PSD-ALDE, de data aceasta şefia executivului revenind pentru prima dată unei femei: Viorica-Vasilica Dăncilă (preşedinta organizaţiei de femei a PSD şi fost europarlamentar). Ca şi precedentele guverne, cel condus de Dăncilă avea să fie acuzat de incompetenţă şi de încercarea obsesivă de a modifica legile justiţiei (organizarea judecătorească şi Codurile), pentru a favoriza pe politicienii care fac obiectul unor dosare penale de corupţie. Aşa cum Grindeanu s-a confruntat cu protestele *#Rezist* începute în 18 ianuarie 2017, pentru a preveni o presupusă ordonanţă de urgenţă având ca subiect amnistia şi graţierea, şi următoarele guverne PSD-ALDE vor fi supuse presiunii străzii, pe aceleaşi teme: independenţa justiţiei, păstrarea Codului penal şi a Codului de procedură penală în formele adoptate prin asumarea răspunderii de către Guvernul Boc (forme modificate prin ordonanţă de urgenţă în timpul Guvernului Cioloş), menţinerea în fruntea Parchetului

General şi a DNA a procurorilor Augustin Lazăr şi Laura Codruţa Koveşi, refuzul amnistiei şi graţierii, eliminarea prevederilor legale privind recursul compensatoriu.

La protestele mişcării *#Rezist* s-au asociat Preşedintele Iohannisşi liderii partidelor de opoziţie (prezenţi deseori printre manifestanţi). Spre deosebire de oamenii din stradă, politicienii au utilizat însă predilect blocarea activităţii Guvernului şi contestarea la Curtea Constituţională a legilor adoptate de Parlamentul majoritar PSD-ALDE (CCR a devenit, în ultimii ani, mai mult decât un garant al constituţionalităţii legilor; Curtea s-a transformt, fără voia ei, într-un arbitru al vieţii politice, al disputelor dintre Preşedinte şi Guvern). Nu a lipsit din panoplia armelor politice nici plângerea penală pentru înaltă trădare (formulată de liderul PNL, Ludovic Orban, la adresa Voricăi Dăncilă, pentru intenţia de a muta ambasada României în Israel, de la Tel Aviv la Ierusalim).

În anul 2018, când România celebra Centenarul Marii Uniri, clasa politică românească a dat dovadă de cea mai profundă dezbinare, de cel mai adânc spirit maniheist, ignorând atât dorinţele cetăţenilor români, cât şi deficitul de imagine pe care l-a creat în rândul partenerilor internaţionali.

Pe acest fond de neîncredere, de blocaj instituţional şi de dezvăluiri cutremurătoare privindu-i pe marii actori politici ai momentului, a început primul an de după Centenar: un an în care României i-a venit rândul să prezideze, vreme de şase luni, Consiliul Uniunii Europene. Nu ar fi rău ca, în acest context, politicienii români să-şi amintească vorbele inspirate ale ultimului nostru monarh, Majestatea Sa Mihai I, adresate Parlamentului la 25 octombrie 2011: „Politica este o sabie cu două tăişuri. Ea garantează democraţia şi libertăţile, dacă este practicată în respectul legii şi al instituţiilor. Politica poate însă aduce prejudicii cetăţeanului, dacă este aplicată în dispreţul eticii, personalizând puterea şi nesocotind rostul primordial al instituţiilor Statului (…). Instituţiile democratice nu sunt guvernate doar de legi, ci şi de etică, simţ al datoriei. Iubirea de ţară şi competenţa sunt criteriile principale ale vieţii publice. Aveţi încredere în democraţie, în rostul instituţiilor şi în regulile lor! Lumea de mâine nu poate exista fără morală, fără credinţă şi fără memorie. Cinismul, interesul îngust şi laşitatea nu trebuie să ne ocupe viaţa. România a mers mai departe prin idealurile marilor oameni ai istoriei noastre, servite responsabil şi generos. În anul 1989, în ajutorul României s-au ridicat voci cu autoritate, venind de pe toate meridianele globului. Ele s-au adăugat sacrificiului tinerilor de a înlătura o tiranie cu efect distrugător asupra fiinţei naţiunii. A sosit momentul (...) să

avem un comportament public rupt complet şi definitiv de năravurile trecutului. Demagogia, disimularea, egoismul primitiv, agăţarea de putere şi bunul plac nu au ce căuta în instituţiile româneşti (...). Ele aduc prea mult aminte de anii de dinainte de 1989 (…). Se cuvine să rezistăm prezentului şi să ne pregătim viitorul. Uniţi între noi şi cu vecinii şi fraţii noştri, să continuăm efortul de a redeveni demni şi respectaţi (…). Stă doar în puterea noastră să facem ţara statornică, prosperă şi admirată în lume. Nu văd România de astăzi ca pe o moştenire de la părinţii noştri, ci ca pe o ţară pe care am luat-o cu împrumut de la copiii noştri".

Concluzii... provizorii!

Cele trei decenii de postcomunism (din 1990 până azi) pot fi „organizate" în mai multe subsecvenţe, în funcţie de conţinutul lor politic şi economic, de calitatea democraţiei şi de percepţia mediului internaţional cu privire la România. Întrucât politica românească postdecembristă nu a beneficiat de suportul unei clase politice solide şi nici de aportul unei societăţi civile experimentate, secvenţele cele mai relevante ale epocii au fost asociate cu personajele aflate vremelnic în fruntea statului. Din acest motiv, politica noastră poartă „marca Ion Iliescu" în intervalele 1990-1996 şi 2000-2004, „marca Emil Constantinescu" între 1996 şi 2000 şi „marca Traian Băsescu" din 2004 până în 2014. În ultimii ani, se construieşte „pas cu pas" un nou model de politică, după concepţia noului Preşedinte, Klaus Werner Iohannis.

Bibliografie

Banciu, A. (1996). *Istoria vieţii constituţionale în România*, Bucureşti, România: Casa de Editură şi Presă „Şansa" SRL.

Bocancea, C. (1997). „*La chute du régime Ceauşescu en Roumanie. Thèses et antithèses"*, în *Cahier d'Histoire Immédiate*, nº 12, automne, Toulouse.

Bocancea, C. (1998). *La Roumanie du communisme au post-communisme*. Paris, Montréal: L'Harmattan.

Bocancea, C. (2002). *Meandrele democraţiei. Tranziţia politică la români*. Iaşi, România: Editura Polirom.

Bocancea, S. (2012). *Noi şi postcomunismul*, Iaşi, România: Editura Institutul European.

Châtelet, F., & Pisier, É. (1994). *Concepţiile politice ale secolului XX*, Bucureşti, România: Editura Humanitas.

Dahrendorf, R. (1993). *Reflecţii asupra revoluţiei din Europa*. Bucureşti, România: Editura Humanitas.

Focşeneanu, E. (1992). *Istoria constituţională a României*. Bucureşti, România: Editura Humanitas.

Pasti, V. (1995). *România în tranziţie. Căderea în viitor*. Bucureşti, România: Editura Nemira.

Pleşu, A. (1996). *Chipuri şi măşti ale tranziţiei*, Bucureşti. România: Editura Humanitas.

Preda, C. & Soare, S. (2008). *Regimul, partidele şi sistemul politic din România*. Bucureşti, România: Editura Nemira.

Ţurcanu, F. (2002). „Istorie contemporană şi istorie recentă în România", în *Istoria recentă în Europa*, apărută sub auspiciile Colegiului Noua Europă.